

כשהקונספציה המצרית חוטפת מכות

Category: וארא, שמות

משפחת יעקב עוברת מתודעה אמונית בארץ ישראל, למצרים בה הנוכחות האלוהית לא מורגשת. הדור שלא ידע את יעקב ויוסף שוכח שהכל בידי שמיים ושם את מבטחו בנילוס. עשר המכות השיבו לבני ישראל את האמונה בה' ובזכותה נגאלו ממצרים.

מדוע מתחילים בנילוס

"דור ראשון בונה, דור השני משמר, ודור השלישי הורס", זוהי אמרה ידועה, ונראה שהדבר בא לידי ביטוי גם בסיפור של גלות מצרים.

השבוע בפרשת וארא אנו מתחילים לקרוא על 'עשרת המכות'. את כל העשר קשה לזכור אבל את המכה הראשונה כולם מכירים, זוהי מכת דם בה הקב"ה הפך את מי הנילוס לדם. נשאלת השאלה מדוע הקב"ה בחר להתחיל דווקא בהכאת הנילוס, מה הרגיו כל כך בנילוס שהיו צריכים לטפל בו בדחיפות מיידית?

הרבי אומר בשיחה הסבר מעניין מאוד. על ארץ ישראל נאמר "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה" (עקב יא, יב). שואל הרבי היכן רואים בגלוי את עיניו של הקב"ה, כיצד זה מתבטא? התשובה לכך מופיעה בפסוק שלפניו שם נאמר: "למטר השמים תשתה מים", דהיינו, ארץ ישראל היא מקום שתלוי כולו בגשמים. אין בארץ נהרות שמזרימות מים בכמויות גדולות.

בזמן התנ"ך וגם לאחריו כדי לשרוד כל אדם היה חייב להיות חקלאי. בארץ ישראל כאשר חקלאי חורש וזורע הוא מרים את עיניו כלפי מעלה ומבקש מהקב"ה שירד גשם. עד היום רואים שבישראל הכלכלה תלויה בחסדי שמים. כל שנת בצורת ממחישה את זה.

ממשיך הרבי ואומר כשיעקב ובניו חיו בארץ ישראל, הם חיו בתודעה עמוקה שיש בורא והוא מנהיג את העולם, כי בכל רגע הם היו תלויים בו. בארץ ישראל לא היו צריכים להסבירים ולתזכורות שהקב"ה מנהל את העולם, הם הרגישו זאת על בשרם.

ואז הגיע הרעב בארץ ישראל והם הוכרחו לרדת למצרים. מצרים היא מציאות אחרת לגמרי. שם לא יורדים גשמים והכלכלה לא תלויה בגשם שכן במצרים יש את הנילוס. נהר הנילוס הוא אחד משני הנהרות הארוכים ביותר בתבל שתחילתו באתיופיה. הנהר מזרים את המים אלפי קילומטרים עד שהם מגיעים למצרים.

קיומה של מצרים תלויה בגשמים שיורדים באפריקה המזרחית ובאתיופיה. כתוצאה מגשמי המונסון, תקופת הקיץ היא תקופת הגאות של נהר הנילוס, אז הוא עולה ומשקה את כל התעלות

נמצא שמצרים היא בדיוק ההפך הגמור מארץ ישראל. במצרים המים דופקים כמו שעון, כל שנה בין יולי לספטמבר מי הנילוס גואים ומציפים את האדמות במים. החקלאי לא צריך להתפלל לגשם כי הטבע עושה את עבודתו, ולכן הוא לא מרגיש שהוא תלוי בהקב"ה. בישראל כדי לחיות, צריך בטחון בה'. במצרים בוטחים בטבע. יודעים שהנהר יספק את המים כמה שצריך ועוד יותר.

הקרב על התודעה

כשיעקב ובניו ירדו למצרים, הנילוס היה בתקופת שפל ומימיו לא עלו והשקו את מצרים, מה שגרם לרעב. כשהוא בא לביקור אצל פרעה נאמר "ויברך יעקב את פרעה", ואומר רש"י: שיעלה נילוס לרגליו ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא אל הנילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ" (ויגש מז, י). בזכות הברכה של יעקב הרעב נפסק, וכמו שרש"י אומר כמה פסוקים לאחרי זה: "מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב" (מז, יט).

זוהי אחת הסיבות מדוע יעקב לא רצה לרדת למצרים, עד כדי שהקב"ה היה צריך לחזק אותו ולומר לו "אל תירא מרדה מצרימה" (ויגש מו,ג), כי במצרים התלות בקב"ה היא לא כל כך ברורה. האדם יכול לטעות ולשכנע את עצמו שהוא לא תלוי בהקב"ה.

בפועל הדור הראשון שירד למצרים עדיין חי עם התודעה שהכל בא משמים. על אף שהם כבר חיו והתפרנסו מהנילוס הם זכרו היטב שזה שמי הנילוס עולים זוהי ברכה של יעקב אבינו, דהיינו, המציאות של יעקב אבינו הזכירה להם שהכל בא מהברכה של הקב"ה.

אפילו אחרי שיעקב נפטר, כל זמן שהדור השני חי, יוסף הצדיק, ואפילו לאחרי מותו כל זמן שאחד מן השבטים חי, עצם קיומם של אותו הדור הזכיר להם את ארץ ישראל ואת יעקב אבינו, את האמונה וההכרה שהכל תלוי בהקב"ה. אבל אז, כשהגיע הדור השלישי שעליו אנו קוראים בחומש שמות, הדור הזה לא רק שלא חווה את ההרגשה הזאת שתלויים בגשם, אלא שאין לו אפילו את הדור השני שיזכיר לו את זה, שכן הוא נולד וגדל במצרים. הדור הזה לא גדל עם התודעה שאלוקים מנהל את העולם. במצרים הטבע שולט, הנילוס נותן שפע, שם זה נראה כאילו לא זקוקים לרחמי שמים, הדור השלישי כבר לא היה לו את זה.

על פי זה מובן מדוע בתחילת חומש שמות נאמר: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". לכאורה התורה כבר כתבה בפרשת ויגש את אותם מילים: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (מו, ח)? אלא כדי להדגיש שאחרי ש"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור הוא" זאת הייתה שוב ירידה, זה הדור השלישי שלא ראה ולא שמע, "ירוד ירדנו" ירידה אחר ירידה.

דבר דומה קרה לשפת האידיש. עם ישראל דיבר אידיש כמעט אלף שנה, ואז, הדור הראשון שהיגר מאירופה עוד דיבר אידיש, הדור השני רק הבין אידיש, ואילו הדור השלישי יודע לספר

כעת מובן מדוע המכה הראשונה הייתה דווקא בנילוס. הנילוס היה נראה כמציאות בפני עצמה שלא תלויה בקב"ה. מכת דם הוכיחה והזכירה לכולם שאם הקב"ה רוצה הרי שהנילוס הופך לדם. עם עשרת המכות משה רבנו גרם ליהודים לגלות שוב את האמונה בה' שהייתה חבויה עמוק בלב.

התודעה האמונית משתנה

מאז השבעה באוקטובר, העם בישראל בפרט ובעולם כולו בכלל, חווה תופעה דומה. בישראל של פעם הגשמים היו תזכורת מספיקה שהאדם תלוי ברחמי שמים, אבל מאז שהמציאו בישראל את הרעיון הגאוני של התפלת המים, שלוקחים מים מלוחים מפרידים מהם את המלחים ומקבלים מים ראויים לשתייה, התלות בגשם כבר לא כל כך מורגשת. בימינו שמונים אחוז ממי השתייה בישראל מסופקים על ידי מתקני התפלה. ובכלל המדע והטכנולוגיה נותנים לאדם הרגשה שהוא שולט על המצב.

אבל מאז השבעה לאוקטובר, כל יהודי שגר בישראל חי עם התודעה שהקב"ה שומר עלינו, וזה נכון גם ליהודים שגרים בחו"ל. כשרואים איך שישראל מסובבת בשונאים שרוצים להכחיד אותה, ומאידך בניסים שקורים שם כל יום, לא צריך להתאמץ כדי לחיות בתודעה שאנו תלויים בקב"ה. יש לנו תזכורת יום יומית.

בקיץ האחרון התפרסם בישראל שיר חדש שהפך ללהיט ענק שנקרא "תמיד אוהב אותי". הפזמון הוא: "ה' יתברך תמיד אוהב אותי, ותמיד יהיה לי רק טוב. ויהיה לי עוד יותר טוב, ועוד יותר טוב, ועוד יותר טוב".

השיר מתאר תקווה ואמונה עמוקה ואופטימיות בלתי מעורערת בקשר שבין הקב"ה לאדם, תוך התמקדות באהבת הקב"ה את היהודי ללא תנאים. המילים האלו שמושרות עם לחן מדבק כבשו את ישראל בסערה. הוא נחשב לאחד משירי המלחמה הפופולריים, ואולי הפופולרי ביותר.

כמו תמיד לא כולם אוהבים את השיר וישנם כאלו שלא יכולים לסבול שכאלו שלא נראים דתיים מזכירים את שמו של הקב"ה. אבל העם אומר את דברו, וכולם שרים אותו ויש לשיר גרסאות בשפות שונות.

השבוע השתחררו מהשבי שלוש חטופות שאחרי שנה וארבעה חודשים חזרו הביתה. שתיים מהחטופות הם מקיבוץ כפר עזה. זהו קיבוץ השייך לתנועה הקיבוצית והוא לא מגדיר את עצמו כדתי בשום צורה שהיא, אבל כשהחטופות חזרו הייתה שם שמחה עצומה. ברשתות החברתיות הסתובב וידאו שבו רואים כיצד הם רוקדים בהתלהבות עצומה עם השיר "ה' יתברך תמיד אוהב אותי".

עם ישראל נמצא היום במצב כמו ביציאת מצרים שבו אנחנו חיים עם תודעה עמוקה בהשגחתו של הקב"ה, וכמו שאז ביציאת מצרים אומרים חז"ל: "בזכות האמונה נגאלו אבותינו מצרים" (מכילתא בשלח סוף פ"ו) ייתן השי"ת ובקרוב נזכה לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

(מיוסד על שיעור "תובנות לחיים" לפרשת בא תשפ"ה ² משיחת פרשת שמות תשכ"ב)